

POMM1002

Tiedonkäsitteet ja kriittinen ajattelu

Opettajan ydinosaamisalue: Tieteellinen osaaminen

Riitta Tallavaara

Antti Lehtinen

- Luennon alkua odotellessa täydentäkää nämä kaksi lausetta chatiin (omilla ajatuksillanne):
- Historiallinen tieto on _____, koska _____.
- Luonnontieteellinen tieto on _____, koska _____.

Sisällys

- Luonnontieteellisen tiedon luonne
- Historiallisen tiedon luonne
- Kriittinen ajattelu - mitä se voi olla?

Luonnontieteellisen tiedon
luonne

Luonnontieteellisen tiedon luonne - POPS2014

Luonnontieteellisen tiedon luonne - POPS2014

- *"Ympäristöopissa yhdistyy sekä luonnon- että ihmistieteellisiä näkökulmia."* --> Fysiikka, kemia, biologia, luonnonmaantiede ja osa terveystiedosta vrt. Kulttuurimaantiede ja loppu terveystiedosta

Luonnontieteellisen tiedon luonne - POPS2014

- *"Ympäristöopissa yhdistyy sekä luonnon- että ihmistieteellisiä näkökulmia."* --> Fysiikka, kemia, biologia, luonnonmaantiede ja osa terveystiedosta vrt. Kulttuurimaantiede ja loppu terveystiedosta
- *"Tieteellistä tietoa käytetään opetuksen perustana ja kriittisen ajattelun kehittämiseen kiinnitetään huomiota."*

Luonnontieteellisen tiedon luonne - POPS2014

- *"Ympäristöopissa yhdistyy sekä luonnon- että ihmistieteellisiä näkökulmia."* --> Fysiikka, kemia, biologia, luonnonmaantiede ja osa terveystiedosta vrt. Kulttuurimaantiede ja loppu terveystiedosta
- *"Tieteellistä tietoa käytetään opetuksen perustana ja kriittisen ajattelun kehittämiseen kiinnitetään huomiota."*
- *"T14: "Tavoitteena on ohjata oppilasta hankkimaan luotettavaa tietoa, ilmaisemaan perustellen erilaisia näkemyksiä sekä tulkitsemaan ja arvioimaan kriittisesti tietolähteitä ja näkökulmia."*

Luonnontiete POPS2014

Mikä on tämä
"luonnontieteellinen
näkökulma"?

- *"Ympäristöopissa yhdistyy sekä luonnon- että ihmistieteellisiä näkökulmia."* --> Fysiikka, kemia, maantiede ja osa terveystiedosta vrt. Kuvataide ja terveystiedosta
- *"Tieteellistä tietoa käytetään ja kriittisen ajattelun kehittämiseen kiinnitetään huomiota."*
- *"T14: "Tavoitteena on ohjata oppilasta hankitsemaan luotettavaa tietoa, ilmaisemaan perustelut hankitsemiaan ja arvioimaan kriittisesti näkökulmia."*

Millaista on
tieteellinen tieto?

Millaista on tämä
tiedon kriittinen
arviointi?

Millaista on luotettava
tieto?

Luonnontieteellisen tiedon luonne

- Luonnontieteellinen tieto on:
 - Muuttumatonta
 - Tarkkaa
 - Objektiivista
- Luonnontieteet tarjoavat aina yhden ainoan tietyn ratkaisun jokaiseen kysymykseen
- Luonnontieteissä seurataan aina luonnontieteellistä menetelmää
 - Kysymys
 - Hypoteesi (ennuste)
 - Tutkimus
 - Johtopäätös

Luonnontieteellisen tiedon luonne

- Luon

-
-
-

- L
jok

- L

-

-

- Tutkimus

- Johtopäätös

Perinteinen käsitys, joka
pohjautuu mm.

kouluopetuksen perinteisiin

ää

HS 10.9.2020 "Nämä yhdeksän suomalais-- tutkijaa ovat maailman huippuja"

KUTEN yllättävissä löydöissä usein, kyse oli virheestä. Maitoallergiatutkimuksessa allergisten lasten ulostenäytteitä lähetettiin vahingossa sairaalalaboratorioon. Tulos hämmensi. Laboratorio päätteli vauvojen olleen antibioottikuurilla, sillä luonnollinen bakteeristo oli kadonnut.

"Allerginen reaktio maidolle oli siis tappanut suolen luontaiset bakteerit", Turun yliopiston lastentautien professori [Erika Isola](#) muistelee yli 30 vuoden takaista löydöstä.

Ilmiö selitti samalla senkin, miksi osa testatuista sai allergian oireet viipeellä: keho ei reagoinut niinkään itse aineeseen kuin bakteerien puutteeseen. Tilanne oli kuitenkin korjattavissa: maidon kanssa annettiin sopivia probiootteja, eli eläviä mikrobeja. Ne korjasivat suolen mikrobiston ja helpottivat oireita. Näin allergian tutkimukseen saatiin uusi työkalu ja hoitoon apuvoimia.

Next Generation Science Standards (USA)

Luonnontieteellisen tiedon luonne 2.0

1. Luonnontieteet ovat tapa tietää
2. Luonnontieteellisessä tiedossa oletetaan järjestys ja johdonmukaisuus erilaisissa luonnollisissa järjestelmissä
3. Luonnontieteet ovat (kaikenlaisten) ihmisten saavutus
4. Luonnontieteet käsittelevät luonnolliseen ja materiaaliseen maailmaan liittyviä kysymyksiä
5. Luonnontieteellisissä tutkimuksissa käytetään erilaisia menetelmiä
6. Luonnontieteellinen tieto perustuu kokeelliseen todistusaineistoon
7. Luonnontieteellinen tieto on avoin uusiutumiselle uuden todistusaineiston valossa
8. Luonnontieteelliset mallit, lait, mekanismit ja teoriat selittävät luonnollisia ilmiöitä

- *"It doesn't matter how beautiful your theory is, it doesn't matter how smart you are. If it doesn't agree with experiment, it's wrong."*

— **Richard Feynman**

- *"I would rather have questions that can't be answered than answers that can't be questioned"*

— **Richard Feynman**

Historiallisen tiedon luonne

Historiallisen tiedon luonne

- Historiallinen tieto:
 - Yksityiskohtaista
 - Neutraaleja faktoja menneisyydestä
 - Tapahtumien, syy-seuraus -ketjujen ristiriidaton kuvaus
 - Kertoo siitä, miten asiat ennen olivat
- Jos sinun pitäisi määritellä, miten historiallinen tieto muodostuu, mitä vastaisit?
 - "Haastatellaan ihmisiä, jotka tietää asioista tai luetaan vanhoista kirjoista."

Historiallisen tiedon luonne

- Hist

- Yl

- N

- Ta

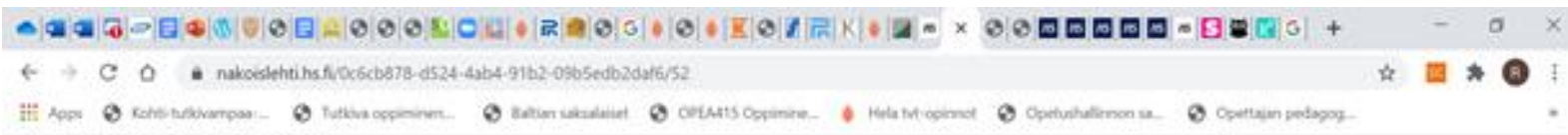
- K

- Jos

- tä v

- "Haastatellaan ihmisiä, jotka tietää asioista tai luetaan vanhoista kirjoista."

Perinteinen käsitys, joka
pohjautuu mm.
kouluopetuksen perinteisiin, mi

pilkan kohteeksi

MIELIPIDESIVULLA (HS 28.12.) väitettiin ettei mainoslause "Look at Opel now" olisi joutunut pilkan kohteeksi. Asia on päinvastoin. Heti kun iskulause aikoinaan lanseerattiin, näin lehdessä kuvan romuttuneesta tai ojaan ajetusta Opelista, ja tekstinä oli juuri tuo "Look at Opel now". Kuva taisi olla Hesarissa, mutta en muista, oliko se valokuva vai pilapiirros. Yritin etsiä sitä HS:n Aikakoneella, mutta en löytänyt. Siinä olisi hauska pienen jutun aihe. Vieläkin naurattaa.

Itsekin törmäsin eräänllä luontoretkeillä kahteen ikivanhaan Opelien raatoon, ja etsimättä tämä slogan tuli mieleen.

Riikka Toivanen
Lohja

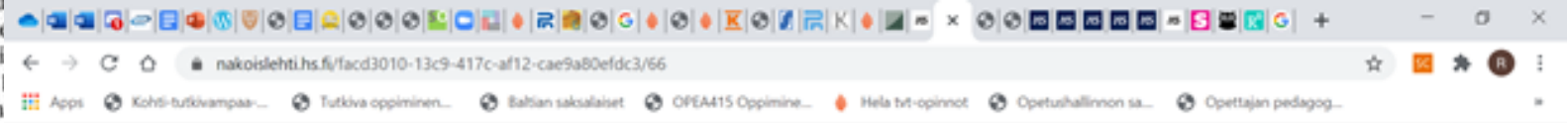
118/11

Mitä historian tunneilla oikein opetetaan?

Asun senioritalossa. Ystävällinen lähihoitaja kysyi minulta kohteliaasti, mitä olin lukemassa. Kuultuaan, että kyseessä oli Suomen historia ja 1700-luku, hän kysyi: Oliko suomen kieli jo silloin olemassa? Oliko Suomi olemassa? Tiesivätkö suomalaiset olevansa suomalaisia?

Pidin mikroesitelmän aiheesta. Ei hän ollut ainoa, otin hänet tässä vain esimerkiksi. Eikä tämä koske vain hänen sukupolveaan. Vuosia sitten, kun 1800-luvulla rakennetun talon lattiaa kuorittiin vesivahingon

takia, sen alta löytyi 1880-luvun ruotsinkielinen lähetyislehti. Kukaan ei ollut kuullut, että Suomessa on ollut ruotsinkielisiä kirkkoja. En kyäk la? hy pä lol sa

Historiaoppiaineen asemaa on syytä vahvistaa kouluissa

Historian opetuksesta ja osaamisen taustasta Suomessa on käyty tärkeää keskustelua. Jaamme Yrjö Larmolan (HS Mielipide 8.1. ja 15.1.) esittämän huolen. Ymmärrämme myös Anniina Mäen (HS Mielipide 18.1.) esiin nostamia näkökantoja.

SUOMALAISTEN heikentynyt historiantaju näkyy jo peruskouluissa ja lukioissa. Peruskoulussa historianopetus painottuu pitkälti erilaisten taitojen, muun muassa lähdekritiikin, tutkimus- ja esittämistaitojen

Tämä ei ole opettajien syy. Historian ja yhteiskuntaopin opetusta on vähennetty lukiossa jo pitkään. Jäljellä on enää vain kolme pakollista kurssia. Ei siis ihme, että Larmola on törmännyt ihmisiin, jotka eivät tunne Suomen ja Ruotsin yli 700 vuotta kestänyttä valtiollista yhteyttä, kun tuo kurssi on ollut valinnainen jo vuosia. Uudessa opetussuunnitelmassa myös Euroopan kulttuurihistoriasta tuli valinnainen kurssi. Suomessa voi siis kirjoittaa ylioppilaaksi ilman kunnan perehitymistä vaikkapa renessanssiin

seen kuuluvien esimerkkien selittämiseen.

OSITTAIN taustalla on myös kulttuurinen murros. Lukeminen ei ole enää muodissa, ja etenkin omaehtoinen lukeminen on käynyt lähes uhanalaiseksi.

Heikentynyt historiantaju

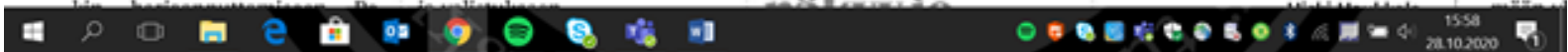
ovat alkaneet karttaa kirjakäytön vähentämistä.

Historiatietämyksen rapautuminen ei ole yhdentekevää. Demokratiamme toimivuus vaatii tuekseen asioista ja niiden taustoista hyvin perillä olevat kansalaiset. Näitä emme saa ilman riittävän laajaa ymmärrystä historiasta ja yhteiskunnasta.

Hallitus on valmistelemassa oppivelvollisuusiän nostamista 18 vuoteen. Tämä tarjoaa erinomaisen tilaisuuden vahvistaa historiallis-yhteiskunnallisen tiedon merkitystä peruskoulussa ja toisen asteen opetuksessa.

Met
ami
eivä
pot

Mtotavois neeseer pide 27. takkain: siin rinn eri mets ta että l omasta linjojen tä on he Metsäal kustus puolet omista l

elämästä ja sen kunnioittamisesta jokaisen kohdalla.

hetkiä, siivoustalkoita, purjehduksia ja piknikkejä.

misesta kouluissa. Katsomusdialogisuuden tulee olla läsnä

väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto

Historianopetus on hyvä rokote valeuutisia vastaan

Joukko tamperelaisia historia-alan ihmisiä kirjoitti historian oppiaineen asemasta kouluissa (HS Mielipide 31.1.). Jaamme heidän huolensa kansalaisten historiatietämyksen rapautumisesta ja historian oppiaineen opetuksen vähenemisestä lukiossa.

Emme kuitenkaan näe ratkaisuksi historian sisältöjen lisäämistä opetukseen. Historian sisältötietämys on tärkeä mutta ei itsessään riittävä päämäärä

opetukselle. Vallistuneen kansalaisen pitäisi ymmärtää, miten menneisyyttä koskevaa tietoa tuotetaan ja miksi historiasta esiintyy erilaisia tulkintoja.

Historiasta on yhä enemmän tullut oppiaine, joka kasvattaa nuorten kriittisiä tiedonkäsittelyvalmiuksia manipulaatiota vastaan. Niin peruskoulun kuin lukionkin opetuksessa on tärkeää paneutua historian tekstitaitoihin, jotka johdattavat oppilaat tarkastelemaan tiedon

tuottajien motiiveja ja vaikuttimia.

Jotta tämä onnistuisi, oppilaille tulee olla mahdollisuus oppia ymmärtämään historia-tiedon luonnetta ja käyttöä. Rajaamalla sisältöjä oppilaat pääsevät tekemään ja perustelevaan omia tulkintojaan menneisyyden tapahtumista ja ilmiöistä, löytämään erilaisia syitä tapahtumille ja pohtimaan niiden vaikutuksia.

Voidaan sanoa, että toimiak-

seen demokratia tarvitsee rokotteen manipulaatiota ja valeuutisia vastaan. Tällainen rokote on sekä nuorten historia-tietämystä että kriittisiä tiedonkäsittelyvalmiuksia kasvattava historianopetus.

Jukka Rantala
historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen professori, Helsinki

Mikko Puustinen
historian ja yhteiskunnallisten aineiden didaktiikan yliopistonlehtori, Helsinki

Maal
siitä
sovit

JUHO K
pide 2.2
töhyillä
katutait

Kamp
taas aja
omaisuu
ihmiset
dyttäne
töhrimi
jen ja la
Katut
nen, jos
yhdessä

g'

Hauk
häirit

Asuntovuokraus

15:54
28.10.2020

Mitä tästä sitten sanotaan
opsissa?

Historiallisen tiedon luonne - POPS2014

- "Historianopetuksessa oppilaat paneutuvat **erilaisten toimijoiden tuottaman tiedon kriittiseen käsittelyyn** ja historiallisen lähdeaineiston ulottuvuuksiin."
- "Opetuksessa syvennyttään lisäksi historiantutkimuksen lähtökohtaan, jonka mukaan menneestä pyritään muodostamaan mahdollisimman luotettava kuva saatavilla olevan todistusaineiston perusteella."
- "Oppilaita ohjataan ymmärtämään historiatiedon tulkinnallisuutta ja moniperspektiivisyyttä sekä selittämään historiallisessa kehityksessä ilmenevää muutosta ja jatkuvuutta. "
- "T10 ohjata oppilasta selittämään, miten tulkinnat saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä."

Yhteiskunnallisen tiedon – toiminnan perusta? - POPS2014

- Yhteiskunnallisen tiedon luonnetta ei määritellä -> yhteiskuntaoppi oppiaineena ei perustu yhteen tieteenalaan.
- "Oppiaineen tehtävänä on antaa yhteiskunnan toiminnasta ja kansalaisen vaikutusmahdollisuuksista tiedollinen perusta sekä **rohkaista oppilaita kehittymään oma-aloitteisiksi yhteiskunnallisiksi ja taloudellisiksi toimijoiksi.**"
- "Keskeistä on oppia hankkimaan ja **arvioimaan kriittisesti erityyppisten toimijoiden tuottamaa tietoa** sekä soveltamaan sitä kohtaamissaan tilanteissa."
- T6 tukea oppilasta ymmärtämään, että **eri toimijoiden tuottamaan yhteiskunnalliseen tietoon liittyy erilaisia arvoja, näkökulmia ja tarkoitusperiä**

Miten luonnontieteellisen tiedon
luonnetta käsitellään ympäristöopin
opiskelussa koulussa?

Tai historiallisen tiedon luonnetta
koulun historian opinnoissa?

Kriittinen ajattelu

Tieteellinen osaaminen

*Perustat toimintasi ja ammatillisen kehittymisesi **tieteelliselle ajattelulle**. Tämä tarkoittaa **perusteltua ja järjestelmällistä tiedonhankintaa sekä tiedon kriittistä arviointia**. Kehität **kriittistä ajattelua**, jossa analysoidaan ja arvioidaan tietoa ja omaa ajattelua, pyritään perusteltuihin päätelmiin ja ratkotaan ongelmia etsimällä uusia näkökulmia. Tunnistat, että tieteentekoa ohjaavat erilaiset **yhteiskunnalliset intressit ja käsitykset maailmasta**.*

Tieteellinen osaaminen

*Perustat toimintasi ja ammatillisen kehittymisesi **tieteelliselle ajattelulle**. Tämä tarkoittaa **perusteltua ja järjestelmällistä tiedonhankintaa sekä tiedon kriittistä arviointia**. Kehität **kriittistä ajattelua**, jossa analysoidaan ja arvioidaan tietoa ja omia oletuksia pyritään perusteltuihin päätelmiin ja ratkotaan ongelmia uusista näkökulmista. Tunnistat, että tieteentekoa ohjaavat **yhteiskunnalliset intressit ja käsitykset maailmasta**.*

Mitä on
kriittinen
ajattelu?

Kriittinen ajattelu luonnontieteissä

- Luonnontieteissä perustelujen / kritiikin tulee pohjautua kokeelliseen todistusaineistoon
 - *"A central lesson of science is that to understand complex issues (or even simple ones), we must try to free our minds of dogma and to guarantee the freedom to publish, to contradict, and to experiment. Arguments from authority are unacceptable"* - **Carl Sagan**
 - Vrt. Galileo Galilei kaukoputkensa kanssa vuonna 1610 (havainto: Maa kiertää Aurinkoa) ja katolinen kirkko (reaktio: asia on kiellettävä)
- Luonnontieteiden kouluopetuksessa jännite opettajan kertomisen ja oppilaiden tutkimusten välillä

Kriittinen ajattelu ihmistieteissä

- Kokeellinen asetelma ihmistieteissä usein haastava tai mahdoton tai turha, koska tiedonmuodostuksen lähtökohta erilainen.
 - Ymmärtäminen vs. selittäminen
- Matemaattis-luonnontieteellisen paradigman hallitsevuus?
- Mistä tiedämme mihin luottaa ihmistieteissä?

Kriittinen ajattelu toisinnäkemisen mahdollisuutena

- On kyseenalaistamista ja kyseenalaistamista.
 - **Opettajalle eri tiedonalojen tiedonluonteiden tunteminen on keskeistä:**
 - Välittää ymmärrystä myös oppilaille -> ymmärrys ympäröivästä maailmasta ja yhteiskunnasta
 - Tiedonalan tiedonluonteen tunteminen --> kyky suhtautua kriittisesti tietoon ja jopa haastaa sitä tiedonalalle sopivin keinoin
 - Tieto ja sen hyödyntäminen/soveltaminen ovat eri asioita.
 - Omien lähtökohtien, oman ajattelun rajojen ja yhteiskunnallisten reunaehtojen tunnistaminen
- Objektiivisen tiedon ja koulun harha?
 - Poliittisen ja yhteiskunnallisen tunnistaminen myös tieteessä
 - Opettaja yhteiskunnallisena vaikuttajana
 - Mihin käytämme "objektiivista" tietoa?
 - Yhteiskunnallinen tieto kietoutuu myös hyödyntämiseen/soveltamiseen.
- Mitä teemme kriittisellä ajattelulla?
 - Kriittisen ajattelun harjoittaminen vaatii aina sisällön, ei tapahdu tyhjiössä/kertomalla
 - Oman ajattelun rajat ja niiden yli
 - Yhteiskunnallisen toiminnan rajat ja niiden yli
- Kohti parempaa maailmaa?

Kirjallisuus

Savich, Carl Kosta (2009) "Improving Critical Thinking Skills in History,"
Networks: An Online Journal for Teacher Research: Vol. 11: Iss. 2.
<https://doi.org/10.4148/2470-6353.1106>

Veijola, A., Sulkunen, S., & Rautiainen, M. (2019). Historiallisen tiedon
luonne ja historian tekstikäytännöt lukiolaisten kuvaamana. Kasvatus ja
aika, 13 (2), 53-67. doi:10.33350/k&a.75134

NGSS Lead States. (2013). Next Generation Science Standards: For
States, By States. Retrieved from <https://www.nextgenscience.org/>

Demotehtävät

- Miksi kriittisen ajattelun harjoittaminen koulussa on tai ei ole tärkeää?
- Kehittäkää konkreettisia harjoituksia, joissa kriittistä ajattelua voisi edistää. Näiden harjoitusten tulisi kytkeytyä eri oppiaineisiin.